

DE VELUWE IN OORLOGSTIJD:

HISTORISCHE FIETSRUTES
OVER DE JOODSE GESCHIEDENIS
OP DE VELUWE

FIETSRUTE 1 NUNSPEET-VIERHOUTEN, 31 KM

FIETSRUTE 2 'T HARDE-ELBURG, 25 KM

VELUWE
REMEMBERS

75 YEARS OF FREEDOM

Kijk voor meer historische
locaties en routes op
routesopdeveluwe.nl/veluwe-in-oorlogstijd

TWEE FIETSRUTES, TE COMBINEREN MET HET WESTERBORKPAD

Vrijheid is het hoogste goed, maar helaas niet vanzelfsprekend in de geschiedenis. Met de Duitse inval op 10 mei 1940 startte een periode van 5 jaar bezetting, onderdrukking en vervolging. De Veluwe speelde tijdens de Tweede Wereldoorlog een belangrijke rol: het bosrijke en dunbevolkte gebied bood namelijk ruimte voor een groot aantal onderduikers.

In deze folder leer je meer over het verhaal van de Joodse geschiedenis tijdens de Tweede Wereldoorlog op de Noord-Veluwe met twee nieuwe fietsroutes. Met deze fietsroutes ga je terug in de tijd en ontdek je de bijzondere verhalen en fiets je langs verschillende historische locaties zoals onderduikadressen, het voormalige Verscholen Dorp en monumenten. De routes zijn allen te volgen met behulp van het Fietsnetwerk Veluwe en zijn ontwikkeld in lijn met het Westerborkpad.

Fietslus 1 | Nunspeet - Vierhouten
31 kilometer

Fietslus 2 | 't Harde - Elburg
31 kilometer

OVER HET WESTERBORKPAD

Het Westerborkpad is een wandel- en bezinningsroute die loopt van de Hollandsche Schouwburg, tijdens de oorlog een verzamelplaats voor Joden in Amsterdam, naar het voormalige Kamp Westerbork. Een bijzonder pad met indrukwekkende verhalen. Kijk op wandelnet.nl voor de complete wandelgids.

DE VELUWE IN OORLOGSTIJD: NUNSPPEET – VIERHOUTEN

De Veluwe in oorlogstijd: Nunspeet - Vierhouten start bij het Veluwe-transferium Nunspeet en gaat via de knooppunten richting Vierhouten. In de omgeving van Vierhouten ontdek je het bijzondere verhaal van het Verscholen Dorp, een onderduikerskamp verscholen in de bossen waar gemiddeld tussen de 80 en 90 mensen waren ondergedoken.

Lengte:
31 kilometer

Duur:
125 minuten

Volg: 83-82-31-40-13-29-18-16-15-14-72-71-12-13

1

De Joodse bewoners van De Bruine Enk werden via het station in Nunspeet naar Westerbork getransporteerd.

Het monument bestaande uit een kei met daarop bevestigd een foto van het Joodse werkkamp, is geplaatst op een pleintje in de vorm van een davidster. Het bevindt zich op de hoek van de Hullerweg en de Waterweg.

Adres: Hullerweg, Nunspeet

2

MONUMENT DE BRUINE ENK

De barakken van het werkkamp De Bruine Enk werden in september 1940 gebouwd aan de Hullerweg in Nunspeet. Het is niet duidelijk wanneer de eerste Joodse dwangarbeiders in dit werkkamp terecht kwamen, maar vast staat dat deze barakken in ieder geval vanaf september 1942 werden bewoond door Joodse mannen.

De Joodse werkkampen vormden een soort buffer voor de opvang in Kamp Westerbork. De mannen werden voor werk bij de Nederlandse Heidemaatschappij ingezet als dwangarbeiders. Het werk bestond voornamelijk uit het ompspitten van de grond en werkzaamheden in de bossen. Geschat wordt dat er ruim zestig Joodse mannen in De Bruine Enk verbleven. Onder deze groep bevond zich een aantal Joodse mannen uit Almelo. In de nacht van 2 op 3 oktober 1942 werden vrijwel alle Joodse werkkampen ontruimd.

HET VERSCHOLEN DORP

In de dichte bossen nabij Vierhouten bij huize "Pas Op" werd tijdens de Tweede Wereldoorlog een geheim dorp gebouwd waar ongeveer anderhalf jaar lang ongeveer 80 mensen zijn verborgen. Het begon met het onderbrengen van joden in een schafkreet in de bossen. Daarna werden er een negen hutten gebouwd. Hier woonden Joden, werkweigeraars, verzetsmensen, Amerikaanse militairen, Engelse vliegers, Duitse deserteurs, een Pool en een Rus. De voedselvoorziening was een grote zorg. "Opa" Bakker en zijn vrouw "tante" Cor namen dit ter hand. Behalve eten moesten er ook kleding, kachels, potten en pannen komen. Ook moest de medische hulp verzekerd zijn. Hier waren tientallen mensen bij betrokken.

Op zondag 29 oktober 1944 werd het kamp ontdekt. Twee mannen van het "SS-Freiwilligen Regiment 83 Landstorm Nederland" zagen een jongen in de

bossen lopen. De meeste onderduikers wisten te ontsnappen. Acht Joden werden dezelfde avond en de volgende dag opgepakt. Zij werden gearresteerd en in de kelder van 'De Paasheuvel' gevangengezet. Twee van hen werden aan de voet van 'De Paasheuvel' doodgeschoten. De anderen moesten later – samen met een executiepeloton – richting de Tongerenseweg lopen en werden hier doodgeschoten. Na de oorlog zijn enkele hutten van dit unieke dorp gereconstrueerd.

Adres: Pas Op-Weg,
Vierhouten

3

HET MONUMENT MET DE ACHT SLACHTOFFERS

Dit monument is ter nagedachtenis aan de acht Joodse onderduikers die omkwamen nadat het Verscholen Dorp werd ontdekt. De namen van de onderduikers zijn:

Arnold de Leeuw
Louisa Mathilda de Leeuw-Weijl
Johan de Leeuw

Arend Samuel Meijers
John Roedolf Meijers

Hartog Spijer

Max Gompes en
Kaatje Gompes-Schoonhoed

Adres: Tongerenseweg,
Vierhouten

4

DE PAASHEUVEL

De herdenkingszuil en de luidklok bij De Paasheuvel herinneren aan de ruim 400 leden van de Arbeiders Jeugd Centrale (AJC) die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn omgekomen.

Eén van deze slachtoffers is Rachel Schelvis-Borzykowski, de vrouw van Jules Schelvis. Jules Schelvis (1921-2016) en Rachel werden in 1943 tijdens een razzia in Amsterdam opgepakt. Na een kort verblijf in Kamp Westerbork werden Jules en Rachel op 1 juni 1943 op transport gesteld. Ze arriveerden op 4 juni 1943 na een lange en uitputtende treinreis van drie dagen en drie nachten in het vernietigingskamp Sobibor. Jules wist door een wonder uiteindelijk zeven concentratie- en vernietigingskampen te overleven. Zijn vrouw Rachel werd op 4 juni 1943 in Sobibor vermoord.

De bronzen luidklok is in 1947 als monument onthuld. Bij deze klok was een lijst van de op dat moment bekende slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog geplaatst. Op 24 september 1983 werd daarnaast een bronzen gedenkzuil onthuld. Op dit monument zijn de namen van de eerdere lijst met slachtoffers opgenomen, aangevuld met de namen van de slachtoffers die pas later zijn bekend zijn geworden.

Adres: Het Frusselt 37,
Vierhouten

Shermantanks in de
Vischpoortstraat in Elburg

DE VELUWE IN OORLOGSTIJD: 'T HARDE - ELBURG

De Veluwe in oorlogstijd: 't Harde - Elburg start bij station 't Harde en gaat via de knooppunten richting Elburg waar je onderweg onder andere langs het monument van Ted Bachenheimer, Museum Sjoel Elburg en onderduikadressen in Oldebroek komt.

Lengte:
25 kilometer

Duur:
100 minuten

Volg: 28-27-25-01-02-30-03-04-22-05-06-28

5

MONUMENT TED BACHENHEIMER

Achter het grafmonument langs de Eperweg In 't Harde schuilt een heldhaftig verhaal. Kort na de oorlog werd hier een gedenkteken opgericht voor een geallieerde soldaat, Theodore H. (Ted) Bachenheimer. Hij nam op 17 september 1944 deel aan Operatie Market Garden en gaf hier leiding aan een belangrijke verzetsgroep: de Ordedienst in Nijmegen. Samen zorgden zij er onder andere voor dat het station in Nijmegen in geallieerde handen kwam. Ook hielp hij met Operatie Windmill geallieerde militairen ontsnappen uit vijandelijk gebied. In de nacht van 15 op 16 oktober werd Bachenheimer opgepakt bij een onderduikadres in Tiel. Toen hij op 21 oktober in gevangenschap op transport werd gesteld van Kamp Amersfoort richting Fallingbomst, wist Ted Bachenheimer tussen Harderwijk en Nunspeet uit de trein te ontsnappen. De volgende dag werd hij nabij de Eperweg opnieuw gearresteerd en bij een nieuwe vluchtpoging vervolgens doodgeschoten.

Adres: Eperweg 123, 't Harde

6

MONUMENT AAN DE VELDWEG

In 1963 werd op de hoek Veldweg-Oude Kerkweg in Doornspijk een oorlogsmonument geplaatst. Het gedenkteken was vervaardigd door beeldhouwer Jan de Melker uit Oostendorp. Op het monument staan de namen van alle gevallen uit de Tweede Wereldoorlog in de gemeente Doornspijk vermeld:

1. Gerrit Berghorst
22-10-1919 – 02-04-1945
Zöschen
2. Gerrit Blaauw
06-05-1907 – 08-03-1945
Woeste Hoeve/Beekbergen
3. Johannes Brouwer
02-04-1920 – 02-04-1945
Wöbbelin
4. Jozeph de Lange
25-06-1922 – 23-07-1943
Sobibor
5. Willibrord C. Nieuwenhuis
13-10-1919 – 16-04-1945
Doornspijk
6. Maria van Os-van 't Goor
12-03-1894 – 26-05-1945
't Harde
7. Willem Pater
15-03-1909 – 11-04-1945
Wöbbelin
8. Gerard van Putten
20-04-1925 – 08-04-1945
Neuengamme
9. Nicolaas Samuel Rambonnet
31-01-1921 – 13-04-1945
Heerde

Zie volgende pagina voor vervolg.

10. Eibert Spaan
22-08-1893 – 06-06-1945
't Harde
11. Willem Spaan
06-05-1919 – 22-03-1945
Wöbbelin
12. Gerrit Jan van der Veen
09-12-1923 – 24-04-1945
Sandbostel
13. Beert Vlieger
07-11-1921 – 28-02-1945
Wöbbelin
14. Diesmer Vlieger
30-08-1902 – 24-04-1945
Sandbostel
15. Hendrik Vlieger
31-08-1920 – 03-03-1945
Neuengamme
16. Teunis Vlieger
29-11-1926 – 30-04-1945
Wöbbelin
17. Willem Vlieger
25-05-1917 – 24-04-1945
Sandbostel

Adres: Veldweg, Doornspijk

7

MUSEUM SJOEL ELBURG

Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren er in Elburg ten minste 35 Joodse mensen in onderduik: 18 volwassenen en 17 kinderen. Opvallend is dat er gedurende de jaren 1940-1945 (voor zover bekend) nooit verraad is gepleegd. Alle 35 Joodse onderduikers hebben de oorlog uiteindelijk kunnen overleven. Een bezoek aan Museum Sjoel Elburg is een unieke ervaring. Nergens in Nederland is de geschiedenis van de Joden in de mediene

8

HUIZENRIJ MET VIJF (!) ONDERDUIKADRESSEN

In Oldebroek waren tijdens de Tweede Wereldoorlog relatief veel woningen en boerderijen waar onderduikers een (veilige) plek hadden. Heel bijzonder is dat aan de Zuiderzeestraatweg en (doorlopend) aan de Feithenhofsweg vijf aaneengesloten huizen op een rij Joodse onderduikers verborgen hielden. De huizen hadden in de oorlogsjaren een andere nummering dan tegenwoordig. Toen werden de woningen aangeduid met E 94, E 95, E 96, E 97 en E 98. Momenteel staan deze woningen geregistreerd met de adressen Zuiderzeestraatweg 29 en 31 en de adressen Feithenhofsweg 3, 5 en 7. Op E 94 (Zuiderzeestraatweg 29) woonde de oude molenaar Helmig van de Weg met zijn vrouw Johanna van de Weg-Aarsen. Zij verborgen voor kortere of langere tijd tijdens de oorlog vier Joodse onderduikers: Sophie Northeimer, het echtpaar Leon en Roos Trompetter en hun dochter Lottie. Alle vier onderduikers wisten uiteindelijk de oorlog te overleven.

Adres Zuiderzeestraatweg / Feithenhofsweg, Oldebroek

(de provincie) zo mooi uitgewerkt als in dit museum. Maak kennis met het dagelijkse leven van Joodse families die vanaf omstreeks het begin van de 18e eeuw in Elburg woonden.

Adres: Graaf Hendriksteeg 2, Elburg

DE FAMILIE SPAAN EN CARLA JACOBS

De familie Spaan was een van de families die tijdens de Tweede Wereldoorlog een onderduikplaats bood aan o.a. Joodse vluchtelingen. Eén van hen was het Joodse meisje Carla Jacobs. In juli 1943 kwam zij als onderduikster op de boerderij. Ze werd gebracht door verzetsman Hendrik Boeve uit Oldebroek. In het najaar van 1942 moest de familie Jacobs onderduiken. Het gezin woonde op dat moment (tijdelijk) in Hulshorst. Door de onderduik viel het gezin uiteen. De negen maanden oude baby Henriëtte werd ondergebracht bij een familie in Zwolle. Vader Mozes (Maurits)

Eibert Spaan en zijn vrouw Sientje Berghorst

Jacobs overleefde de oorlog niet. Hij werd opgepakt en via Kamp Westerbork naar Sobibor gedeporteerd. Op zondag 7 juli 2013 werd in het bijzijn van een groot aantal familieleden bij de woning aan de Zandhuisweg 84 in Hulshorst een Stolperstein gelegd voor Mozes (Maurits) Jacobs.

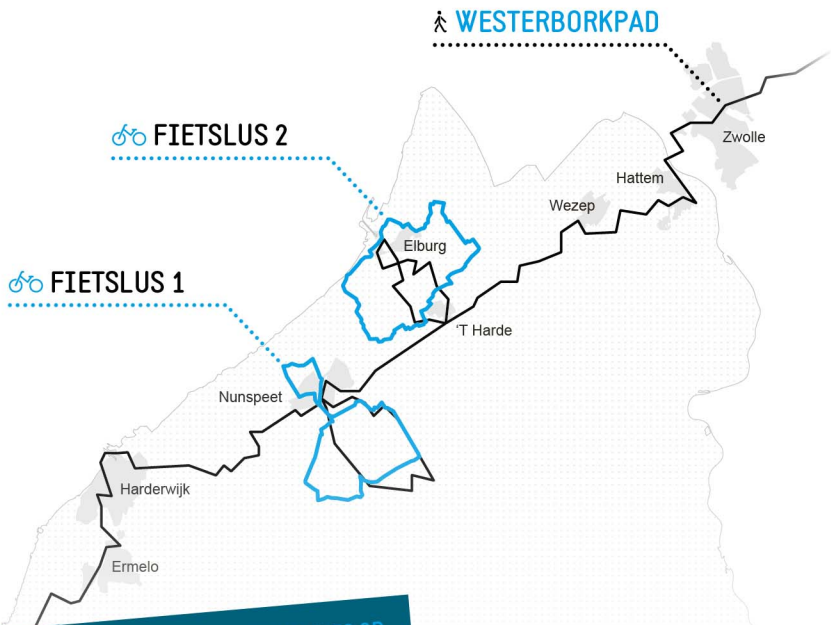
Boerderij van de familie Spaan op 't Oostloo ('t Harde)

DE VELUWE IN OORLOGSTIJD:

HISTORISCHE FIETSRUTES
OVER DE JOODSE GESCHIEDENIS
OP DE VELUWE

Met de twee fietsroutes in deze folder leer je meer over de Joodse geschiedenis op de Noord-Veluwe. Fiets langs historische locaties zoals onderduikadressen, monumenten en het voormalige Verscholen dorp en ontdek de bijzondere verhalen uit de Tweede Wereldoorlog.

KIJK VOOR MEER HISTORISCHE LOCATIES EN ROUTES OP
[ROUTESOPVELUWE.NL/VELUWE-IN-OORLOGSTIJD](https://routesopveluwe.nl/veluwe-in-oorlogstijd)